

BEVARINGSPLAN FOR KIRKEGÅRDENE I VANG OG HAMAR

Forslag til bevaringsplan ---.2006

DEN NORSKE KIRKE
KIRKEN I HAMAR
Hamar kirkelige fellesråd

BEVARINGSPLAN FOR KIRKEGÅRDENE I VANG OG HAMAR

Tema:

Kirkegårder – gravminner – bevaring

Sammendrag:

Det er utarbeidet en bevaringsplan for kirkegårdene i Hamar. Bevaringsplanen skal ivareta kirkegården som en kulturhistorisk faktor og et variert miljø.

Kirkegårdene er beregnet på gjenbruk av graver. Fredningstiden for en grav er på minst 20 år, og dersom festet ikke fornyes kan graven brukes på nytt. Dette kan føre til at verdifulle gravminner går tapt.

Planen innbefatter kirkegårdene i Vang, Øvre Vang og Hamar, samt Hol gravlund i Hamar sogn. I første rekke omfatter planen bevaring av enkeltstående graver, men omfatter også gravfelter og en urnelund.

Man har valgt å følge følgende kriterier for bevaring: Alder, kunstnerisk/håndverksmessig, lokalt materiale/tilvirkning, personallistorikk, symbol/gravskrift/tittel og originalitet. Gravminnene som er vurdert er inndelt i følgende klasser: meget verneverdig, verneverdig og mindre verneverdig. På dette grunnlag har man valgt å bevare – enkeltgraver (-- på Vang kirkegård, -- på Øvre Vang kirkegård, -- på Hamar kirkegård og – på Hol gravlund), -- gravfelt på Vang og – gravfelt på Hamar og den gamle urnelunden på Hamar kirkegård.

Utarbeidet av:

Olav Kjellingtveit

Dato:

13.01.2006

INNLEDNING	5
1.1. Bakgrunn.....	5
1.2. Retningslinjer.....	5
1.3. Gjennomføring.....	5
2. BEVARING OG BEVARINGSVERDIER	5
3. KIRKEGÅRDENE.....	6
3.1. Kirkegården før og nå.....	6
3.2. Kirkegårdene i Hamar og Vang	7
3.2.1. Vang kirkegård.....	7
3.2.2. Øvre Vang kirkegård	9
3.2.3.. Hamar kirkegård.....	10
3.2.4. Hol gravlund	11
4. REGISTRERING OG KLASSIFISERING AV GRAVMINNER	11
4.1. Kriterier	11
4.2. Klassifisering.....	12
5. BEVARINGSOMRÅDET.....	12
5.1. Antall registrert	12
5.2. Alderssammensetning	12
6. KONSEKVENSER AV PLANEN.....	12
6.1. Nye kirkegårdsvedtekter.....	12
6.1.1. Hjemmel for bevaringsplan	12
6.1.2. Avgjørelse om hvilke gravminner som skal bevares	13
6.1.3. Rullering av planen	13
6.1.4. Bestemmelser som tas inn i kirkegårdsvedtektene	13
6.2. Framtidig bruk av graver med bevaringsverdig gravutstyr.....	14
6.2.1. Gravlegging/urnenedsettelse.....	14
6.2.2. Feste	14
6.2.3. Varsling av graveiere.....	14
6.2.4. Graver som ikke er festet.....	14
6.3. Graver som ikke omfattes av planen	14

6.3.1. Restriksjoner på valg av gravminner.....	14
6.3.2. Graver som vurderes tatt ut av bruk.	14
6.4. Restaurering, andre tiltak.....	15
7. BEVARINGSPLANER - DELPLANER	15

INNLEDNING

1.1. Bakgrunn

Hamar kirkelige fellesråd¹ har vedtatt at det utarbeides en bevaringsplan for kirkegårdene i Hamar kommune. Planen innbefatter Vang kirkegård og Øvre Vang kirkegård i Vang sogn, og Hamar kirkegård og Hol gravlund i Hamar sogn. En bevaringsplan kan omfatte graver og gravminner² eller deler av kirkegården, som for eksempel hele gravfelt³.

1.2. Retningslinjer

Hjemmel for bevaring finner vi i forskriften til gravferdsloven av 10. januar 1997, kap. III, § 27: "Kirkelig fellesråd kan vedta at områder av kirkegården eller enkeltgraver med gravminner og annet utstyr skal bevares. Slikt vedtak kan bl.a. gjøres dersom gravminner på et område av kirkegården eller en grav er av en viss alder, at det representerer en stilhistorie, har et lokalt særpreg i form eller materialbruk, gir uttrykk for en interessant personalhistorie eller er unikt".

Arbeidet følger ellers de forslag og retningslinjer som er beskrevet i boka "Kirkegården – et levende kulturminne" (Aud Wefald (red.). ARFO forlag 2005), samt rapporten "Bevarings-arbeid på kirkegårder" (Landslaget for kirkegårdskultur 1995).

1.3. Gjennomføring

Det har i både Hamar og Vang blitt registrert gravminner som er oppført som verneverdige. Mye av det materialet som denne planen bygger på er derfor tidligere registrert. Under arbeidet har man konsentrert seg om bevaring av de enkelte gravmonumenter, og man har sett på gravfelt eller områder på kirkegården som en samlet bevaringsenhet. I tillegg til å registrere verneverdige gravminner, kan det foretas en vurdering av andre bevaringsverdige elementer på kirkegårdene, blant annet som en dokumentasjon av status og med tanke på framtidig bevaringsarbeid. Samtlige aktuelle bevaringsverdige gravminner er avfotografert, registrert og ført inn i dataprogrammet Ecclesia. Når det gjelder de øvrige gravminner bør man etter hvert vurdere å fotografere og registrere disse i eksisterende dataregister. "Bevaringsplan for Bryn kirkegård" (Bærum kommune) som er utarbeidet av landskapsarkitekt MNLA Aud Wefald har vært til stor nytte når det gjelder strukturering av arbeidet med utformingen av plandokumentet.

2. BEVARING OG BEVARINGSVERDIER

Kirkegårder og gravminner har sin egen historie å fortelle, de er på et eller annet vis en del av vår kollektive og individuelle historie, et viktig kulturmiljø og en del av landskapet. Kirkegården er et sted der man kan minnes sine avdøde slektninger og venner, og en blir selv minnet på livets forgjengelighet.

¹ Kirkelig fellesråd består av seks medlemmer; to representanter for fra Vang menighetsråd, to representanter fra Hamar menighetsråd, en representant fra kirken og en representant fra kommunen.

² Med gravminne forstår vi selve gravmonumentet.

³ Kirkegården er delt inn i flere felter. Et felt består igjen av flere graver fordelt på rad og nummer, for eksempel A-2-1 (felt A, rad 2, grav nr.1).

Når spørsmålet om bevaring av graver og gravminner kommer opp, skjer ikke dette ulikt andre verneprosesser. Man havner i skjæringsfeltet mellom rasjonalitet/økonomi (utnyttingsgrad) på den ene siden, og et ønske om å ”fryse fast” tiden og synliggjøre historien på den andre siden. Dette er ikke nødvendigvis alltid like enkelt, spesielt når kirkegårdsdriften delvis er basert på gjenbruk av graver. Det krever en faglig avveining fra begge parter, der man i enkelte tilfeller må gi og ta. Foruten å ta vare på det unike, bør man også forsøke å ivareta det representative og det vanlige.

Et kirkegårdsmiljø består av flere faktorer; beliggenheten i landskapet, de nærmeste omgivelser, kirken, gravmonumenter, mur/gjerde, benker, veger/gangstier, trær og annen vegetasjon. Under arbeidet med bevaring av gravminner eller andre elementer må vi være oppmerksomme på følgende verdier:

Autentisitet - Et objekt eller elementer av kirkegården som gir inntrykk om at det vi iaktar er ekte og opprinnelig.

Aldersverdi- Viktig for en følelse av tid og forgjengelighet. En opplevelse av alder som gir et inntrykk av tid og rom, har en viss patina, et preg av tidens tann, en inskripsjon som viser hvor gammelt objektet er. Begrepet er nært knyttet til autentisitet. Dette gjelder også andre elementer av kirkegården som gamle murer og store, gamle trær.

Historisk verdi - Kirkegården og de ulike gravminnene er med på å fortelle lokalhistorie eller en mer allmenn kulturhistorie når det gjelder personer eller som uttrykk for tidsepoker, som for eksempel samfunnsmessige forhold, bruk av symbolikk og annet.

Identitetsverdi - Nært knyttet til enkeltperson eller lokalsamfunn, gir en følelse av tilhørighet.

Estetisk verdi - En opplevelse av noe som tiltalende eller vakkert, til dels svært subjektiv verdi.

Forekomstverdi - Elementer som er sjeldne eller typiske for stedet, for eksempel materialvalg og utforming av et gravmonument, samt utsmykking og symbolbruk.

Økonomisk verdi – Benyttes når verdien ved gjenbruk av graver er større enn verdien av bevaring.

Miljøverdi – Lokalisering i forhold til andre gravminner, det øvrige kirkegårdsmiljøet, eller i forhold til landskap og øvrige omgivelser.

3. KIRKEGÅRDENE

3.1. Kirkegården før og nå

I førkristen tid var det vanlig at man begravet sine døde i nærheten av hjemplass og slekt. Etter at kristendommen fikk innpass i landet omkring år 1000 skulle de døde legges ned i vigslet jord, og gravplassen var da som regel i tilknytning til kirken. Kirkene var som oftest lokalisert til gamle førkristne kultplasser. Gravplassen var innenfor et område rundt kirken, avgrenset av en mur eller et gjerde. Her ble man begravet etter stand og stilling i samfunnet. Det gjeveste stedet var ved sørveggen av kirka, og helst under takdryppet. Jo lenger ned på rangstigen, jo lenger ut mot muren. I henhold til kristen tradisjon ble man begravet i himmelretningen øst-vest, slik at man på oppstandelsens dag kunne reise seg med ansiktet mot øst, der Kristus ville vise seg. En del kirkegårder har fremdeles denne orienteringen på gravene, men denne skikken er nok mer eller mindre på veg ut. Tidligere var det antakelig vanlig med et enkelt gravminne i form av et trekors eller lignende. Geistelige og storfolk som betalte for seg kunne også bli gravlagt inne i kirken. Etter reformasjonen var denne skikken fremdeles vanlig. Enkelte steder kunne rikfolk og

adelige ha egne gravsteder eller gravkapeller på kirkegården. Dette førte at store deler av kirkegården ble vanskjøttet. Utover 1700-tallet var det oppgangs- og opplysningstider, en mer rasjonell tankegang slo etter hvert igjennom, noe som også førte til at det fra 1805 ble forbudt å gravlegge folk inne i kirkene. Som følge av dette ser vi i dag mange steder at kirkegården er oppdelt etter stand og klasse. Man måtte dessuten betale for å sette opp gravminner. Varige gravminner ble først vanlig utover 1800-tallet, og disse var oftest utført i støpejern eller stein. Vi kommer nå til romantikkens tidsalder, dette viser seg også i utformingen av kirkegården og i stor grad på gravminnenes utforming, og ikke minst symbolbruken. Etter hvert ble det vanligere med rammer rundt gravmonumentet, disse kunne være oppført i stein, betong eller støpejern. Innenfor rammen var det gjerne heller eller grus. Mellom feltene var det anlagt veier. Rammekirkegården var kanskje et fenomen som gjenspeilet et ekspanderende borgerskapet i byene. Gravene krevde nå mer vedlikehold. Med årene fikk mange av disse gravene av naturlige årsaker mindre og mindre stell, noe som satt sitt preg på hele kirkegården, og fra 1950-tallet og utover ble en del av disse rammene fjernet. Et annet fenomen som man ser på eldre gravstøtter, ja ofte opp til nyere tid, er at avdødes yrkestittel er hugget inn i monumentet. Dette forsvant nå gradvis, ettersom man var på veg inn i det egalitære sosialdemokratiet der likhetstanken sto sterkt. Det ble vanlig med de kirkegårdene som vi kjenner i dag, med store plener, avbrutt her og der med beplantning. Kirkegårdene begynte å bli mer funksjonelle og ensartete, monumentene ble enklere, de ble også pyntelig plassert på rekke og rad. Riktignok ser vi i dag ofte en tendens til mer individuell variasjon når det gjelder gravmonumenter. Nyere kirkegårder kan ofte få et monotont preg, men dette er selvsagt mer ideelt og rasjonelt når det gjelder vedlikehold og framkommelighet med maskinelt utstyr.

Inntil 1907 var det nesten utelukkende kistebegravelser i Norge. Det første krematoriet ble bygget i Bergen i 1907. Hamar fikk sitt i 1938. Antallet kremasjoner har gradvis tatt seg opp, og antallet kremasjoner økte vesentlig etter 2. verdenskrig. Det ble derfor noen steder anlagt egne urnelunder eller urnefelt, et svært fint eksempel på dette er urnelunden i Hamar. Urnegraver er jo også plassbesparende, noe som kan være viktig i tett befolkede bystrøk.

3.2. Kirkegårdene i Hamar og Vang

Det er fire kirkegårder i Hamar kommune. Den eldste kirkegården er Vang kirkegård som har vært i kontinuerlig bruk siden middelalderen. Hamar kirkegård ble innviet i 1859, Øvre Vang kirkegård i 1920 og Hol gravlund i 1984. Under følger en kort presentasjon av disse.

3.2.1. Vang kirkegård

Vang kirke før 1877

Vang kirke og kirkegård ligger på Ridabu i tidligere Vang kommune. Kirken ligger på en bakkekam med utsikt mot Åkersvika, Hamar og deler av Mjøsa. På den eldste delen av kirkegården består treskiktet av lind, og på den nyere delen hovedsakelig av bjørk. På sørsiden av riksveg 25 ligger gamle Vang prestegård som i dag huser Toneheim folkehøgskole. Fra gammelt av har antagelig dette vært en kultplass, eller det har vært en i umiddelbar nærhet (jfr. det lokale stedsnavnet Torshov). Det gamle høvdingsetet og kongsgården Åker ligger i nærheten. Her møttes også gamle ferdselsveger, blant annet gikk pilegrimsleia mot Nidaros forbi. Vang gamle kirke – st. Clemenskirken - var opprinnelig en romansk steinkirke fra 1100-tallet. Denne brant ned etter et lynnedslag i 1804 og bare tårnet sto forholdsvis uskadet tilbake. Den nye kirken som er bygget i empirestil, ble tegnet av stiftsprost og sogneprest Abraham Pihl, og ble innviet i 1810. Den har blitt restaurert i 1877 og i 1954.

Vang kirkegård har blitt utvidet i flere etapper. Det eldste gravfeltet finner vi vest, sør og øst for kirken, da det tidligere ikke var vanlig å begrave folk nord for kirken. Det er vanskelig å fastslå hvor den gamle muren lå, men man kan anta at muren i nord og øst er temmelig opprinnelige. Vi må anta at den opprinnelige delen av kirkegården bestod av flaten rundt kirken, og det har senere skjedd en utvidelse av kirkegården mot sør og vest. På en akvarell av Johannes Flintoe fra 1817, syv år etter at den nye kirken ble innviet, ser vi at sør- og vestmuren ligger ganske nær kirken. På et maleri av Mathias Stoltenberg fra 1863, ser det ut som at muren har blitt utvidet sørover, og på to fotografier fra omkring 1877, ser vi at kirkegården har blitt utvidet vestover. Det eldste kartet vi kjenner til er et kart fra 18?? På et kart fra 1899 er det tegnet inn en utvidelse mot sør, og her er det også tegnet inn graver på nordsiden av kirkebygget. Disse er ikke tatt i bruk. På kartet er det tegnet inn 23 felt med totalt 2335 graver. På et kart fra 1923 er det lagt til enda en utvidelse sørover. Her er det ikke tegnet inn graver og felt. I følge kartet delte Elverumsvegen det nye feltet fra den eldre kirkegården. Vegen er siden lagt på nedsiden av kirkegården, noe som også antydes på dette kartet. Som vi ser har det vært minst fire utvidelser av kirkegården siden 1817. (se kart). Kirkegården er i dag på 25 daa og har 3440 graver fordelt på 41 gravfelt, hvorav 4 er urnefelt og 33 er kistefelt. Kirkegården har i dag svært få reelle utvidelsesmuligheter og fellestrådet ba Hamar kommunestyre om å (sitat) "... sikre kvaliteten på det unike kirkegårdsanlegget ved Vang kirke ved å opprettholde dagens kirkegårdsgrenser", noe som kommunestyret tok til etterretning (13.4.2000).

Fra bispevisitas februar 1937, Vang kirke og kirkegård:

"Kirkegården holdes i forsvarlig stand hva angår vedlikehold og puds og kirkegårdens bestemmelser blir i alle henseender ivaretatt. Feste av gravsteder er blitt mer alminnelig, sansen for beplantning og utsmykking av gravsteder har økt."

Kirkegården har vært i bruk siden middelalderen, men dette får vi ikke noe umiddelbart inntrykk av i dag. Den eldste delen nærmest kirken har den største andelen eldre gravminner, hvorav flere fra 1800-tallet. Det eldste gravminnet er et jernkors fra 1805. Dette bidrar til å gi gravfeltene et variert og "tilfeldig" preg, spesielt gjelder dette gravfeltene like sør og vest for kirken. Inntrykket av ro og verdighet gjenspeiles gjennom det øvre vegetasjonsskiktet som består av større eldre trær, og de gamle murene bidrar også til dette inntrykket. Det eneste som "ødelegger" dette bildet er den asfalterte vegen fra kirkeporten til kirkens vestinngang. Den nederste delen av kirkegården bærer

utvilsomt preg av å være den nyeste delen. Dette ser vi når det gjelder plasseringen av gravminner og utformingen av disse. Alle gravene på kirkegården er etter gammel skikk orientert øst-vest. De nyeste feltene er også de som er mest regelmessige. Slik sett kan man lese utvidelsene av kirkegården ut av dette. Det er pr i dag ingen reelle utvidelsesmuligheter av kirkegården. Den forholdsvis høye trafikk tettheten på riksveg 25 spolerer dessverre den fred og ro som ideelt sett bør prege en kirkegård.

3.2.2. Øvre Vang kirkegård

Øvre Vang kapell, rundt 1920

Øvre Vang kirkegård ligger like ved den største bebyggelseskonsentrasjonen i Vangsåsen, og ligger slik sett sentralt i bygda. Fra kirkebakken har man et vidt og fritt utsyn vestover mot Hamar, Mjøsa og Mjøsas vestsider. Kirkegården er anlagt i tilknytning til Øvre Vang kirke. Kirka er tegnet av Johan Meyer og Andreas Bugge og er en korskirke utført i tømmer. Kirken (daværende kapell) ble innviet i 1907. Kirkegården fremstår som en nyere landsens kirkegård, preget av grønne plenflater og ryddige gravfelter. Treskiktet består av naturlig vegetasjon som bjørk og furu. På en flate sør for kirken står det en bauta som er reist til minne om Vangsokninger som falt under krigen. Gravretningen på kirkegården følger den gamle skikken, og er orientert øst-vest. Kirkegården ble vigslet i 1920 og den første begravelsen ble foretatt i 1921. Inntil da ble man begravet på Vang kirkegård.

Om Øvre Vang kapell, bispevisitas 1937: "Kirkegården er tilfredsstillende røktet og vedlikeholdt."

Øvre Vang kirkegård blitt utvidet to ganger. Kirkegården var på 9.6 daa før utvidelsen i 1991 og var inndelt i 7 felter med totalt 1122 graver. Planleggingen ble utført av Moen og Feste A/S, og Vang kommune sto for arbeidet. Etter utvidelsen var arealet økt til 11.6 daa, og kapasiteten var da totalt 1325 graver, hvorav 103 urnegraver. I 2004 ble ytterligere en ny utvidelse ferdigstilt. Planleggingen er utført av landskapsarkitekt Heidi Froknestad, og anleggsarbeidet av Elverum Hagesenter. Kirkegården ble utvidet vestover med 7 daa, og med 759 kistegraver og 104 urnegraver fordelt på 11 felt. Kirkegården består nå av 21 felt med totalt 2074 kistegraver og 207 urnegraver. Når det gjelder begravelser i kistegraver, vil med tiden Øvre Vang kirkegård måtte ta over en del for Vang kirkegård.

3.2.3.. Hamar kirkegård

Hamar kirkegård ligger rett nord for Hamar sentrum og Hamar domkirke, og rett syd for friluftsområdet Ankerskogen. Kirkegården er i dag sentralt plassert i Hamar by, og ligger tett inntil Furnesvegen, som er en av hovedinnsfartsårene til Hamar sentrum. På den eldste delen av kirkegården består trevegetasjonen hovedsakelig av lønn, lind og bjørk og i urnelunden er det furu som dominerer. Hamar by hadde opprinnelig ingen egen kirkegård. Som innbyggere i Vang sogn (inntil 1908) ble de fleste av innbyggerne begravet ved Vang kirkegård. For å skaffe en voksende by en egen kirkegård, ble det i 1852 nedsatt en komite med dette for øye. Kirkegården ble anlagt på grunnen til Holset gård i Vang, og ble ferdigstilt i 1859. Kirkegården lå imidlertid helt inntil 1946 fremdeles i Vang, da først ble den formelt sett en del av Hamar by. Kirkegården ble innviet av prost Paul Vinsnes den 26. mai 1859. Vekter Hans Pedersen ble ansatt som graver. I oktober ble den første gravlagt, og i 1859 er i det i følge gravprotokollen gravlagt 3 personer på Hamar kirkegård. Året etter, i 1860, ble det gravlagt 19 personer på kirkegården. Det eldste gravminnet som er bevart på kirkegården, er fra 1868. I 1886 ble det oppført et gravkapell på det høyeste punktet på kirkegården. Dette ble senere revet, og her finner vi i dag en minnelund. I 1938 sto Hamar krematorium ferdig, og i denne forbindelse ble kirkegården utvidet mot vest. En egen urnelund ble også anlagt, og tatt i bruk i 1949.

Utdrag fra reglement for Hamar kirkegård 1931:

”§19 Adgangen til kirkegården er åpen for besøkende fra solens oppgang til en time etter dens nedgang, dog ikke før kl. 6 om morgenen og etter kl. 10 om aftenen. 10 minutter før porten lukkes, skal der ringes med en dertil bestemt klokke for å varsle om, at lukning vil finne sted.

§ 20 På kirkegården må der ikke gresse kreaturer eller medbringes hunder.

§ 21 Intet arbeide med opkasting av graver bør foregå uten ved dagslys, med mindre kirkegårdsvergen dertil gir sin tillatelse”

Hamar kirkegård har blitt utvidet i flere etapper, først i 1882 (1886?), så i 1901, da var kirkegården på 8824 m². Det eldste kartet av kirkegården som er bevart er fra 1904. Det er her inntegnet 57 gravfelt. Senere utvidelser fulgte i 1943?. Dagens kirkegård er nå avgrenset av Furnesvegen, Stafsbergvegen, Kvitmyrvegen og Ankervegen. Kirkegården er inndelt i 92 gravfelt med totalt 6271 graver fordelt på 71 felt for kistegraver, 12 felt i urnelunden, 7 urnefelter og 4 felt på minnelunden. Det foreligger ingen utvidelsesmuligheter, men det er grøntarealer som ikke er benyttet til gravfelter, men som i tidligere planer fra 1940-tallet er tegnet inn som dette.

3.2.4. Hol gravlund

Bilde/kart

Hypping av poteter, Hol gård

Hol gravlund ligger nord for Hamar by i lisa oppunder Furuberget, og har et nydelig utsyn sørover Mjøsa med omland. Kirkegården ligger ved siden av gamle Hol gård og slutter seg fint inn i det eksisterende kulturlandskapet med gammel beitemark og kornåkre. Gravlundens har slik sett kanskje en av de vakreste beliggenheter på Hedmarken. Inne på gravlundens består treskiktet av kirsebærtrær, og her var det også tidligere en frukthave. Nederst på gravlundens er det en steinbelagt plass med klokketårn, og rundt gravlundens er det plantet lind og sibirlønn. På åkeren øst for gravlundens finner man gravhauger fra jernalderen. Hol kirkegård er tegnet av landskapsarkitektfirmaet Grindaker AS og ble innviet i 1984. De første ble gravlagt her samme år. Størsteparten av arealet på gravlundens er avsatt til urnegraver. Gravlundens har totalt 982 graver, fordelt på 9 felt for kistegraver og 33 felt for urnegraver. Gravlundens skal etter hvert utvides, men dette er foreløpig bare på planleggingsstadiet.

4. REGISTRERING OG KLASSIFISERING AV GRAVMINNER

4.1. Kriterier

Skal vi velge ut enkeltgravminner eller deler av gravfelt, må vi ha en del kriterier eller bevaringsverdier som vi går etter. Dette er til dels en subjektiv, dels en objektiv vurdering. Noen vil være opptatt av de personalhistoriske verdier, andre igjen av form eller og symbolbruk. Alder vil alltid spille en vesentlig rolle. Om et gravminne er mer storslagent enn et annet fra samme periode, vil ikke nødvendigvis være et argument for bevaring. Det gjelder også å velge ut representative gravminner fra ulike perioder. Når vi har valgt ut gravminner for som vi ønsker å bevare for framtiden, har vi gjort et verdivalg i fra følgende kriterier (bokstaven i parentes benyttes under registrering):

- Alder (A)
- Kunstnerisk/håndverksmessig (K)
- Lokalt materiale/lokal tilvirkning (L)
- Personalhistorikk (P)
- Symbol/gravskrift/tittel (S)
- Originalitet. (O)

4.2. Klassifisering

Man har valgt å dele inn gravminnenes verdi i følgende klasser:

Meget verneverdig (1)

Verneverdig (2)

Mindre verneverdig (3)

5. BEVARINGSOMRÅDET

5.1. Antall registrert

Det største antallet bevaringsverdige gravminner finner vi på Vang og Hamar kirkegårder. Totalt er det oppført xx graver/gravminner som bør vurderes som bevaringsverdige.

5.2. Alderssammensetning

Det eldste gravminnet er et jernkors fra 1805 og står på Vang kirkegård. Det eldste monumentet på Hamar kirkegård er fra 1868 og er utført i stein.

	Vang	Øvre Vang	Hamar	Hol
Gravminner fra før 01.01. 1905	69	-	60	-
Gravminner fra perioden 02.01 1905 – 01.01. 1946	113	47	290	-

Alle disse registreringene er hentet fra gravregisteret "Ecclesia", antallet er ikke nøyaktig da det finnes også eldre gravminner som ikke er registrert, eller det kan være nyere gravminner på enkelte av gravene.

6. KONSEKVENSER AV PLANEN

6.1. Nye kirkegårdsvedtekter

6.1.1. Hjemmel for bevaringsplan

Bestemmelser om bevaring av graver og gravutstyr⁴ tas med i kirkegårdsvedtektene. Vedtektene må for å være juridisk bindende godkjennes av Hamar bispedømmeråd. Kirkegårdloven m/ forskrifter gir hjemmel for å innføre slike bestemmelser.

Fester av aktuelt gravsted må gi tillatelse til at deres gravutstyr omfattes av planen. Ved eventuelt eierskifte må det lages en ny avtale. Fester må akseptere følgende punkter:

a) De graver som er festet av privatpersoner kan fremdeles brukes til kiste- og urnegravlegginger.

⁴ Gravutstyr er det fastmonterte utstyret som står på gravstedet, for eksempel monument, rammesteiner, støpejernsgjerde o.a..

- b) Gravutstyr eldre enn 60 år kan ikke flyttes eller forandres. Navnetilføyer på slike gravminner kan skje på skriftflate(-r) eller på baksiden av monumentet. Dersom dette ikke lar seg gjøre av estetiske eller praktiske hensyn, kan det monteres en liggende navneplate på gravstedet. Størrelse og plassering av navneplate skal godkjennes av fellesrådet.
- c) Fester skal fremdeles dekke utgifter til feste, stell og vedlikehold.
- d) Alt gravutstyr overtas av kirkegården dersom festeavtalen opphører.

6.1.2. Avgjørelse om hvilke gravminner som skal bevares

Det er Hamar kirkelige fellesråd som avgjør hvilke graver og gravutstyr som skal bevares. Dette skjer i samråd med eventuell fagekspertise. Fellesrådet kan delegere avgjørelsesmyndigheten til kirkevergen.

6.1.3. Rullering av planen

Planen bør rulleres med jevne mellomrom for å holdes a jour. Ved sletting av graver bør man derfor være spesielt oppmerksom. Dette gjelder spesielt for gravminner som er 60år og eldre.

6.1.4. Bestemmelser som tas inn i kirkegårdsvedtektene

Vedtektene gir regler for at gravutstyr ikke kan flyttes eller endres. Det er tatt med bestemmelser om navnetilføyer. Slike tilføyer må på gravminnets skriftplate eller på baksiden. Alternativt kan det benyttes en liggende navneplate når det ikke er plass til flere navn.

Forslag til tillegg i kirkegårdsvedtektenes § 4:

”Områder av en kirkegård/gravlund og/eller enkeltgravsteder med gravutstyr skal bevares dersom gravutstyret er av en viss alder, representerer en stilhistorisk periode, har lokalt særpreg i form og/eller materialbruk, gir uttrykk for en interessant personalhistorie eller er unikt.

Fester av gravsted skal underrettes om bevaringsvedtak, og det skal inngås en avtale mellom kirkelig fellesråd og fester om bevaring. Dersom fester ikke finnes, festekontrakt ikke forlenges eller grensen for antall gjenfester er nådd, tas gravstedet ut av bruk og kirkelig fellesråd skal stå for vedlikehold av gravutstyr. Dersom det opprettes nye festeavtaler i områder/gravfelt som er vedtatt bevart, kan kirkelig fellesråd stille særskilte krav til nye gravminner.”

6.2. Framtidig bruk av graver med bevaringsverdig gravutstyr

6.2.1. Gravlegging/urnenedsettelse

Gravene kan fremdeles benyttes. Graver med særlig store og tunge gravminner bør ikke lenger benyttes til kistegraver. Dette først og fremst av hensyn til sikkerheten til kirkegårdsbetjeningen.

6.2.2. Feste

Alle festere av et grav sted beholder sine festeavtaler og rettigheter når det gjelder bruken av gravstedet. Dette medfører også at de må dekke utgifter til feste, stell og vedlikehold. Når festekontrakt opphører og ikke ønskes fornyet, overtar Kirkelig fellesråd gravstedet og bekoster vedlikeholdet.

6.2.3. Varsling av graveiere

Når (før?) planen er vedtatt må alle aktuelle festere av gravsted varsles med detaljert orientering om hvilke konsekvenser en bevaring av gravstedet innebærer. I hovedsak vil dette dreie seg om en begrenset adgang til endring eller utskifting av gravminne. De nye kirkegårdsvedtektene legges ved.

6.2.4. Graver som ikke er festet

Graver som ikke lenger er festet eller ikke ønskes fornyet, overtas av det offentlige. Disse bør da tas ut av bruk. Dersom det har gått så lang tid siden festekontrakten utløp at gravminnet har tilfalt kirkegården, må tidligere fester kontaktes og gi samtykke til at gravminnet blir stående på kirkegården. I gravferdsloven av 7. juni 1997 er det i kap. 3, § 18 bestemt at gravminner som ikke er fjernet etter 6 måneder etter at festet opphørte, tilfaller kirkegården.

6.3. Graver som ikke omfattes av planen

6.3.1. Restriksjoner på valg av gravminner

NB!!(Skal vi ha restriksjoner på nye gravminner som skal monteres på bevaringsverdige gravfelt ? Dette gjelder deler av feltene G, S og hele felt H på Vang kirkegård, felt 52 og urnelunden på Hamar kirkegård.)

6.3.2. Graver som vurderes tatt ut av bruk.

Gravminner som er registrert som bevaringsverdige har ofte stått på gravsteder med flere graver der det senere har skjedd en oppdeling. (Ideelt sett burde store oblisker og lignende ha to graver uten gravminne på hver side. Ved eventuell heving av jernplater og opparbeiding av grusbed rundt, vil det være behov for mer plass. Det bør her vurderes å ta ut av bruk en del graver som ligger inn til bevaringsverdige gravsteder. Dette må utelukkende gjøres i forbindelse med at feste av grav opphører.)

6.4. Restaurering, andre tiltak

Tilbakeføring av rammer rundt enkelte gravsteder, beplantning. Steinmonumenter: Vask, oppretting og oppfrisking av inskripsjon. Gravminner av jern: Liggende plater legges i grusbed, kors repareres og pusses. Gravfester har her et klart ansvar, men det kan søkes om tilskudd fra bl.a. Riksantikvaren.

7. BEVARINGSPLANER - DELPLANER

Disse planene tar for seg hver enkelt kirkegård/gravlund og skal inneholde følgende:

Vern av områder

Vern av gravfelt

Vern av graver og gravminner

Vedlikehold og skjøtsel

Restaurering